

Yoksulluğun ve Eşitsizliğin Pençesindeki Kadınlar: “Sen de mi Virüs?”

Emel ÇOKOĞULLAR¹

Özet

2019 Aralık ayında Çin'in Wuhan kentinde bir pazarda başlayan coronavirüs, 2020'nin özellikle Şubat ve Mart aylarında başta Avrupa ülkeleri olmak üzere neredeyse hemen her ülkede ortaya çıktı. Kısa sürede salgın yaratan virüs, çok büyük can kayıplarına yol açtığı gibi ülkelerin toplumsal ve iktisadi yapıları üzerinde de olumsuz etkiler yarattı ve muhtemeldir ki özellikle iktisadi etkiler, gelecek birkaç yılın daha zor geçmesine neden olabilecek güce sahip görünmektedir. Kadınlar, virüsün ortaya çıkardığı sonuçlardan çok daha olumsuz etkilenmiş ve kadınların özellikle ev içi iş yükü artmıştır. Ülkelerin virüsün yayılımını önleyebilmek adına bireylere evde kalma çağrısında bulunmaları, başka bir ifadeyle kendilerini evlerinde kalarak karantina altına almayı tavsiye etmeleri ya da bazı ülkelerin yasal yollarla vatandaşlarını buna zorlamaları neticesinde evlerde, kadınlar yoğun bir mesai harcamak zorunda kalmışlardır. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, evlerde virüs öncesinde de yaşanmakla birlikte virüsle birlikte çok daha trajik boyutlarda ortaya çıkmıştır. Kadınların ev içi hizmet-bakım yükümlülüğü artmış ve kadının gündelik yaşamı bu işlerin yapılması üzerinden şekillenmeye başlamıştır. Salgının, kadınlar açısından bir diğer önemli etkisi de iktisadi sonuçları olmuştur. Bu süreçte kadınlar, üretimin durması nedeniyle öncelikle işten çıkarılanlar arasında yer almışlardır. İşlerini kaybeden kadınların yoksullaşması sorunu da oldukça belirgin bir şekilde ortaya çıkmaya başlamıştır. Salgın, bu anlamda kadınların çok daha yıpratıcı boyutlara ulaşan eşitsiz iş bölümü ile evlerde âdeta emek sömürsü haline dönüşecek şekilde çalışmalarına hem de iş gücü piyasasından erkeklere göre çok daha kolay bir şekilde evlerine gönderilmelerine neden olmuştur.

Anahtar Sözcükler: Kadın istihdamı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, ev içi emek, Covid-19.

Jel Kodları: B54, G01, J71

Women in the Grip of Poverty and Inequality: “Even you, Virus?”

Abstract

The coronavirus, which started in a market in Wuhan, China in December 2019, appeared in almost every country, especially European countries, in 2020, especially in February and March. The virus that caused the epidemic in a short time not only caused great loss of life, but also had negative effects on the social and economic structures of the countries, and it is likely that especially the economic effects seem to have the power to make the next few years more difficult. Women were much more adversely affected by the virus's consequences, and especially the domestic workload increased. So as to prevent the spread of the virus, women have had to spend a lot of work in homes as a result of calling on individuals to stay at home, in other words, recommending quarantine themselves by staying in their homes, or forcing some of their citizens to legally. Gender inequality has also occurred at home before the virus, but has emerged in much more tragic dimensions with the virus. Women's domestic service-care obligation has increased and the everyday life of women has started to take shape through the realization of these works. Another important effect of the epidemic for women has been its economic consequences. In this process, women were among the layoffs due to the cessation of production. The problem of impoverishment of women who lost their jobs has started to emerge very clearly. In this sense, the epidemic caused women to work in a way that would turn into an exploitation at home with an unequal division of labor, which reached much more corrosive dimensions, and they were sent to their homes much more easily than men from the labor market.

Key words: Women's employment, gender inequality, domestic labor, Covid-19.

Jel Codes: B54, G01, J71

ATIF ÖNERİSİ (APA): Çokoğullar, E. (2021). Yoksulluğun ve Eşitsizliğin Pençesindeki Kadınlar: “Sen de mi Virüs?”. *İzmir İktisat Dergisi*, 36(4), 881-891. Doi: 10.24988/ije.792341

¹ Araş. Gör. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü/ KÜTAHYA, **EMAIL:** emel.cokogullar@dpu.edu.tr, **ORCID:** 0000-0002-9975-1618

1. GİRİŞ

“Kadınlık” ve “erkeklik” ile ilgili davranış ve düşünüş şekillerinin “ideal” olarak sunulan kalıplarının aktarımını sağlayan toplumsal cinsiyet rolleri, dönemsel özellikler birtakım değişikliklere uğrasa da bu rollerin haşmetini ve maharetini koruduğu görülmektedir. Bu haşmet ve maharet, farklı düşünmeye fırsat vermeyecek şekilde kadınlar aleyhine gelişme göstermekte ve ataerkil düzenin varlığını sürdürmesine neden olmaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, yarattığı tüm eşitsiz ve hiyerarşik ilişkiler eşliğinde kadın ve erkek için tanımlamalarını ve sınırlarını her defasında yeniden anlatmaya ve her koşulda yeniden üretmeye devam etmektedir. Bu istikrarlı ve sürekli bir şekilde varlığını sürdüren toplumsal cinsiyet rolleri ile kadın, “kadınlık” nedir sorusunun yanıtını bulurken; erkek de aynı şekilde “erkeklik” nedir sorusunun yanıtını bulmaktadır. Yanıtlar, ataerkinin beklentisi ve egemenliğinin sürdürülebilirliği üzerine odaklanmakta, dönemin yapısına göre yeni kurgular da eklenmektedir. Bu eklemeler de çoğunlukla iktisadi ve siyasal atmosferin gereklilikleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Ancak bu rollerin içeriğine dair yapılan her yeni hareketlilik, kadının gündelik yaşamına iş yükü eklemeye devam etmektedir. Bu iş yükü de tahmin edileceği üzere ev ve aile ile ilgili her türlü hizmet-bakım vb. şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Kadının yerinin “doğal” olarak ev olduğu algısı, neredeyse etkisini hemen hiç kaybetmeden sürdürdüğü için bu hizmet ve bakım işlerindeki artış da çok dikkate alınacak ya da önemsenecek bir problem olarak görülmemektedir. Dolayısıyla kadın, toplumsal ölçekte nasıl kadın olunacağını anlamaya çalışırken; feminist kuramcılarının eleştirdiği üzere her şeyden önce kendisinin hakiki yaşam alanının evi olduğunu öğrenmektedir. Hakiki yaşam alanı olarak imlenen evinde de o evi yaşatabilmek adına yerine getirmesi gereken bir dizi rol ve görevlerinin bilinci ile hareket etmesi beklenmektedir. Zira o ev ve evde yaşayanlar, artık bizzat kendisi olmakta ve kendisini anlatır hale gelmektedir. Bu

içselleştirmenin yanında toplumun beklentilerinin ve taleplerinin de bu yönde olması noktasında kararlı ve ısrarcı tutumu, kadının bazen hiç istemese dahi ev içi hizmet-bakım odaklı bir şekilde yaşamasına neden olmaktadır. Çoğu zaman olayların ya da zamanın akışı içerisinde belki de tam anlamıyla fark edilmeksizin kadın, kendisini o ev içi hizmet ve aile üyelerinin bakımını yerine getirirken bulabilmektedir.

Eşitsiz ve bu bağlamda kadın-erkek arasında oldukça belirgin bir hiyerarşik ilişkiden söz edebilmek mümkündür. Bu hiyerarşi ve baskılama, feminizmin “özel alan politiktir” mücadelesine rağmen ev içerisinde kadın-erkek arasında tüm boyutlarıyla varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Günümüzde pandemi nedeniyle karantina koşullarının evi tek yaşam alanı ilan etmesi sonucu, erkek egemenliği ev içerisinde tüm yönleriyle ortaya çıkmakta ve kadın emeği sömürüsü de radikal boyutlara ulaşmaktadır. Kadın, çocukların bakımı ve uzaktan devam eden öğrenimi ile ilgilenmekte, evin hijyenik temizliğinden, yemek ve yemek ile bağlantılı diğer tüm işlerden neredeyse tek sorumlu olarak görülmektedir. Bu işlerin zaten “kadın işi” olduğu algısı ya da bakışı da toplumun neredeyse büyük çoğunluğu tarafından geçerli kabul edildiği için bir itiraz geliştirmek imkansız hale gelmektedir. Türkiye’de kadınlar, aynı zamanda evin içerisinde tüm bu bakım-hizmet alanına sıkıştırılırken; şiddete de uğramaktadırlar. Nitekim ortaya çıkan vakalar da kadına yönelik şiddetin, söz konusu bu karantina günlerinde arttığını göstermektedir. Bu yükseliş yalnızca Türkiye’de değil, birçok Avrupa ülkesinde de izlenmekte ve özellikle kadınların yardım hatlarına başvurusunda önemli bir artışın kaydedildiği bildirilmektedir. Veri açıklamalarına bakıldığında Fransa’da aile içi şiddet, 17 Mart 2020’den itibaren %30’luk bir artış gösterirken; Arjantin’de acil çağrılarda 20 Mart 2020’den itibaren %25’lik bir artış yaşanmış, Kıbrıs’ta yardım hatlarının aranmasında %30’luk bir artış olurken; Singapur’da ise bu oran %33 olmuştur (UN Women, 2020). Benzer şekilde aile içi şiddet

olaylarında ve yardım hatlarının aranmasında Kanada, Almanya, İspanya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve Birleşik Krallık'ta da artış görülmüştür (UN Women, 2020). Dolayısıyla aslında bedensel sağlığın korunması ve tüm dünyayı etkileyen risklerin en aza indirilmesi adına alınan önlemler neticesinde başlatılan izolasyon uygulamalarının, kadının hem ev içi emek yoğunluğu üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğu hem de kadına yönelik şiddetin artmasına neden olduğu gerçeği ile karşılaşılmaktadır.

Kadının ev içi hizmet-bakım iş yükü bu şekilde artarken ve üstelik kadın, şiddeti de tüm boyutlarıyla ve farklı türleriyle yaşarken; salgın nedeniyle üretimin durması ve kadınların yoğun olarak çalıştığı bazı sektörlerin faaliyetlerine ara vermesi neticesinde işsizlik de kadınların karşı karşıya kaldığı bir diğer önemli sorun olmuştur. Zaten Türkiye'de kadınlar, bilindiği üzere istihdam olanaklarından erkeklerle eşit bir şekilde yararlanamamakta, ya güvencesiz işlerde kayıt dışı çalışmak zorunda kalmaktalar ya da aynı işi yaptığı halde erkek çalışandan daha az ücret ödenmesi gibi sonuçlarla karşılaşmaktadırlar. Kadınların çalışmaması gerektiği ya da çalışacaksa da "kadınlık" özelliklerine uygun düşen işlerde çalışmaları gerektiği, toplumsal mesajlar olarak kadınlara bazen açık bazen de örtük bir şekilde dile getirilmektedir. Kadının yerinin evi olduğu fikri, toplumun büyük çoğunluğu tarafından hâlâ güçlü bir şekilde savunulmakta ve aksini düşünmenin bile anlamsızlığından bahsedilebilmektedir. Dolayısıyla diğer kriz dönemlerinde de olduğu gibi yine bir kriz olarak adlandırılabilir bu pandemi nedeniyle de yine kadınlar evlerine gönderilmişlerdir. Evden çalışma yöntemine geçirilen kadın çalışanların ise iş yükünün çok daha ciddi düzeylerde arttığı raporlara ve araştırmalara yansımıştır.

Bu çalışmada da öncelikle kadının ev ve aile ile doğrudan ilişkilendirilerek yaşamının ev ve aile eksenli bir şekilde gelişmesine neden olan cinsiyetçi bakış açısı üzerinde durulmaktadır. Bu cinsiyetçi bakış açısı ve dolayısıyla erkek

egemen yapının özellikle pandemi nedeniyle kadın üzerindeki ezme-baskılama ve emek sömürsünü arttırdığı ileri sürülmektedir. Kadınların ev içindeki işlerinin gündelik yaşamı âdeta kuşattığı, ev içi şiddetin artış gösterdiği ve yoksullaşmanın, kadın aleyhine derinleştiği veri açıklamaları eşliğinde ele alınmaya çalışılmaktadır. Kadın ve pandemi ilişkisinin farklı perspektiflerde incelendiği ve bu konuda kısa denebilecek bir sürede literatüre özgün katkılar yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla burada da ilgili literatüre yer verilmekte ve kuramsal çerçevenin ardından özellikle orta ve orta-alt sınıf kadınların pandemiden etkilenme biçimlerinin değişkenlik gösteren özelliklerine değinilmeye çalışılmaktadır. Ev işlerinin "bitmeyen karakteri"nin, özellikle pandeminin ortaya çıkardığı karantina koşullarında kadınlar açısından çok daha belirgin şekilde hissedildiği ve kadınların da bu somut durumu yine aynı açıklık düzeyinde dile getirebildikleri gerçeği ile karşılaşılmaktadır. Ev ortamının rahatlık ve konfor sunduğu; bu nedenle de evden çalışmanın kadınların lehine olduğu yönündeki iddiaların da kendileri için geçerlilik derecesinin oldukça düşük olduğu ve hatta bazı durumlarda iş yükünün katlanarak çoğaldığı, kadınlarla ilgili yapılan araştırma sonuçlarına yansımaktadır. Tartışmanın bir başka boyutu da kadınlar açısından bu noktada başlamaktadır. Zira karşılarına varlığı yine oldukça eski tarihlere dayanan, farklı versiyonlarıyla siyasal-toplumsal alanda sıkça yüzleşmek zorunda kaldıkları ataerkil bir klişe çıkmaktadır. Pandemi ve kadın ilişkisinin de kadınlar açısından, sıradan ve önemsiz gibi duran ancak gündelik yaşamı baştan sona şekillendirdiği bilinen ataerkil klişeler üzerinden kurulduğu görülmektedir.

2. KADININ YERİ EVİ OLUNCA

Kadının yüzyıllardır ataerkinin gölgesinde yaşamını sürdürdüğü ve yaşamsal varlığına dair neredeyse hemen her şeyin ataerkil eylem ve ritüellerle şekillendirildiği bilinmektedir. Feminist kuramcılarının en yalın haliyle değindiği üzere kadın, ataerkinin gölgesinde evin içerisinde konumlandırılmakta ve kadının

kamusal alana çıkışı dahi evi ile ilgili rol ve görevlerini yerine getirdiği ölçüde meşruluk kazanmakta, onaylanmakta ya da kabul görmektedir. Evinden ve evin içinde yaşayan aile üyelerinin her türlü bakım ve hizmetinden sorumlu kılınmakta ve neredeyse bu aile üyelerinin yaşamlarına devam edebilmesi dahi kadının ev içi işlerine yönelik performansına bağlanmaktadır. Gerçekten de ev içi işlerin geneline yetişebilmek için kadının, ev içinde sergilediği performansın ciddi düzeylere ulaşması gerekmektedir. Bunun temel nedeni de ev içi sorumluluğun kadına yüklenmesidir. Başka bir ifadeyle, genellikle üzerinde durulduğu gibi kadına yüklenen ev içi hizmet-bakım işleri öylesine geniş kapsamlıdır ki herhangi bir şekilde eve ve aileye dair hemen her şeyi kadının işi ve sorumluluğu olarak gösterebilmek mümkündür. Kapsamı dahi belirsiz olan işlerin tüm sorumluluğunun kadına ait olarak gösterilmesi ve kadının toplum nezdinde bu işlerle birlikte idealleştirilmesi, feminist eleştirinin de konusu olduğu üzere yoğun bir emek sürecini de beraberinde getirmektedir. Kadının bu işleri toplumun beklentileri doğrultusunda yapabilmesi için böylesi bir emek yoğunluğu zorunlu hale gelmekte ve bu durumun doğal sonucu olarak da zamanın büyük bölümünün bu işlere ayrılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. İstihdama katılması ise gerek iş gücü piyasasının eril özellikleri itibariyle gerekse de toplumsal birtakım engellemelerle ya oldukça sınırlı kalmakta ya da erkeğin tercih edilemediği durumlarda kadın, mecburiyete dayalı iş gücü olarak kabul edilmektedir.¹ Siyasal, toplumsal, kültürel ve iktisadi analizlerin de konusu olduğu üzere, Türkiye’de kadınların genel olarak ev dışında çalışması, ataerkil bakış açısı nedeniyle kabul gören, onaylanan ya da “doğru” bulunan bir durum değildir. Tabii iktisadi üretim modellerindeki değişimle ve en önemlisi feminist mücadelenin

kazanımları sayesinde kadınlar da iş gücü piyasasındaki yerlerini almışlardır. Ancak bu dahil oluş, ataerkil söylemin kıskacında kadınlar için ya hep zorunlu bazı gerekçelerle açıklanmış ya da bu dahil oluşta hep yaşamsal birtakım nedenler aranmıştır. Bu eril dil, aynı zamanda kadının da ev dışında çalışmayı istemediğini, evde oturarak ev işleri ile çocuklarının bakımı ile ilgilenmeyi tercih ettiğini ileri sürmüştür. Nitekim Yıldız Ecevit’in belirttiği gibi 1980’lerden başlayarak kadınlara dair ileri sürülen bir tez vardı. O da kadınların ev dışında çalışmak istemeleri birincil amaçları değildi ve “eğer kadınlar çalışıyorlarsa, buna geçici ve zorunlu bir uğraş gözü ile bakarlar; esas bulunmak istedikleri alan ev, yapmak istedikleri faaliyetler de ev kadınlığı ve anneliktir. Kadınların kentsel ekonomik faaliyetlere niçin az katıldıkları, genellikle, onların aile içindeki rol ve bu role bağlı tercihleri ile ve aile içindeki ataerkil ilişkilerle açıklandı.” (Ecevit, 2010: 107). Ecevit’in öne sürdüğü bu tezin geçerliliğini hâlâ koruduğunu söyleyebilmek mümkündür. Hatta bu teze ek olarak ataerkinin bir diğer savunusu, bazı kadınların çalışmak istemeleri nedeniyle erkeklerin işsiz kaldığı şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Nedenler zaman zaman farklılaşıyor gibi görünse de kadının iş gücüne katılımı “zorunluluk”, “mecburiyet” ya da demokratik görünme kaygısı ile birlikte değerlendirilmektedir. Kadının yeri, Türkiye’de ataerkil toplum yapısının devamlılığı nedeniyle günümüzde de evi olarak görülmeye devam etmektedir. Bu algının devamı da aslında farklı alanlara farklı düzeylerde gerçekleşen sirayet nedeniyle kadının, çok ciddi ve orantısız toplumsal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Başka bir ifadeyle, “kadın ve ev özdeşliği” oldukça katı bir şekilde kurulunca, eve ait olan her şey/ her iş kadının sorumluluk alanına doğrudan dahil olmakta ve özellikle kriz dönemlerinde, toplumsal cinsiyet

¹ Mecburiyete dayalı meşrulaştırma da özellikle Türkiye’de ailenin ataerkil yapısal özellikleri ve toplumsal yargılar ve kalıplar nedeniyle sıklıkla başvurulan yöntemlerden biri olmaktadır. Söylemin bütününe yansıyan olumsuzlama ve kadını, erkeğin

ardına bir yerlere yerleştirme eğilimi tüm yasal düzenlemelere rağmen varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

eşitsizliğinin çok daha fazla belirginleştiği ileri sürülmektedir.

Covid-19'un neden olduğu pandemi de var olan eşitsizliğin ve ayrımcılığın çok daha büyümesine neden olmuş, toplumsal cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsiz iş bölümü, bu salgın döneminde neredeyse tüm olumsuz sonuçlarını kadının gündelik yaşamı üzerinde göstermiştir. Kuşkusuz pandeminin etkileri oldukça geniş boyutlarda yaşanmış ve toplumun hemen her kesimi farklı şekillerde de olsa bu etkileri üzerinde hissetmiştir. Ancak kadınlar için bu süreç çok daha sancılı olmuştur. Kriz, kadınların sağlığı ve güvenliği üzerinde etkili olduğu gibi özellikle kadınların yoğun olduğu sektörlerde (seyahat, turizm, restoranlar, gıda üretimi) yaşanan karantina ve kilitlenmeler, kadınlar için krizin şiddetini arttırmıştır (Bhatia, 2020). Başka bir ifadeyle, evde kalarak hayatta kalma durumu, kadınları başka bir zorlu mücadelenin içine sokmuştur. Bu mücadelenin de kadının zor olan yaşamını daha da zorlaştıracak ileri sürülmekte ve özellikle uzun vadeli etkileri olacağı tahmin edilen ekonomik krizin de yine en çok kadınları olumsuz etkileyeceği üzerinde durulmaktadır. Örneğin Lara Owen, virüsün Asya'daki kadınları etkileme boyutlarına yer verdiği yazısında aslında dünyanın hemen her yerinde geçerli olabilecek nitelikteki sorunlara dikkat çekmektedir. Genel olarak da salgınla birlikte ortaya çıkan sonuçlar beş ana başlık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar okulların kapatılması ile çocukların evde bakımının tamamen kadına bırakılması, ev içi şiddetin karantina koşullarında çok daha trajik boyutlara ulaşması, sahadaki bakım çalışmaları, göçmen ev işçileri ve tabii ki uzun vadeli ekonomik etkiler şeklinde sıralanmaktadır (Owen, 2020). Gerçekten Owen'ın da değindiği üzere, bu beş başlık doğrudan kadının yaşamı üzerinde etkili olmakta, kadının gündelik yaşamını kuşatmakta ve kadını eve daha güçlü çekerek kadın yoksulluğunun şiddetini arttırmaktadır.

3. EV İŞİ: KADIN İŞİ

Ev işinin, kadın işi mi yoksa evde yaşamını birlikte sürdüren bireylerin iş birliği içerisinde yaptıkları iş kategorisinde mi olduğu günümüzde dahi farklı bağlamlarda tartışılmakta ve en nihayetinde toplumun büyük çoğunluğu tarafından ev işlerinin kadına ait işler olduğu düşüncesinin bir bakıma galip gelmeyi başardığı görülmektedir. Bu işlerle kadının meşgul olması, "doğal yetenek" ile açıklanmaya çalışıldığı gibi "kadın olma" ile ilgili tanımlama arayışının sonucu olarak da imlenmektedir. Simone de Beauvoir *İkinci Cins*'te toplumsal açıdan "kadın olma" sürecini ele almakta, ev işlerine ve aile kurumuna değinirken de ev işlerini yapan kadının hayatın devamını sağlama noktasına odaklandığını ve bu üretimi gerçekleştirirken de bireyselliğini yok ettiğini öne sürmektedir (Beauvoir, 1974: 18).

Christine Delphy de patriarkal sömürünün kadınların "ortak, özgül ve temel ezilmişlikleri"ni oluşturduğu üzerinde durmaktadır. Delphy'e göre, ortak ezilmişlikleridir, çünkü bütün evli kadınlar için geçerlidir. Özgül ezilmişlikleridir, çünkü ev içi hizmetlerini karşılıksız yerine getirme yükümlülüğüne yalnızca kadınlar maruz kalırlar. Temel ezilmişlikleridir, çünkü kadınlar "dışarıda" çalıştıklarında bile, bundan doğan sınıf aidiyetleri olarak sömürülmeleri tarafından koşullanır (Delphy, 2016: 111). Ev işlerinin "kadın işi" olarak görülüp yalnızca kadının sorumluluk alanına bırakılması, bahsi geçen bu ezilmişliğin en yalın ve temel halini oluşturmaktadır. Zira feminist kuramcılarının da üzerinde durduğu gibi kadınlara verilen ya da kadınların doğası gereği daha maharetli olduğu düşünülen ev işleri neredeyse hiçbir zaman tamamlanamamakta ve sürekliliğin bir an bozulması geleneksel kaidelerin de dahil olmasıyla daha yoğun bir emek sürecini başlatabilmektedir. Bu döngü de kadının bireysel yaşamını kuşatarak hareket alanını sınırlandırmakta ve her alanda özgürlüğünün kısıtlanmasına neden olmaktadır. Böylesine yoğun bir akış içerisinde devam eden cinsiyet

rollerinin baskıcı ve dayatmacı görevlerinin altında ezilmektedir ki kadın, âdeta bu görevler nedeniyle öz benliği ile ilgili sorunlar dahi yaşayabilmektedir. Toplumsal krizler ve gerginlik anlarında da kadınların görevleri çoğalmakta ve cinsiyet rollerinin yarattığı eşitsizlik derinleşmektedir. Covid-19 nedeniyle başlayan kriz de bu eşitsizliği çok daha belirginleştirmiş ve mevcut sorunların kapsamının genişlemesine yol açmıştır ve hatta bu sorunların daha da büyümesi beklenmektedir.

Pandemi nedeniyle ortaya çıkan sorun alanlarının ve bu sorun alanlarının yayılım kazanmasının durdurulmasına yönelik alınan önlemlerin en çok kadınları olumsuz yönde etkilediği belirtilmektedir. Türkiye’de de özellikle 2020’nin sonlarına doğru, virüsün bulaşma hızının kontrol altına alınabilmesine yönelik kapsamlı önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bunlardan en önemlisi, kuşkusuz tüm vatandaşlara yapılan evlerde kalın çağrısı olmuştur. Okullar kapatılmış ve çalışanların mesailerine evden elektronik ortamda devam etmesi sağlanmaya çalışılmış ve gerçekten de nüfusun büyük bölümü evde kalmaya gayret göstermiştir. Nitekim “evde kal”, bu karantina sürecinin sloganı haline dönüşmüştür. Bu süreçte “evde kalmak” aslında başlangıçta düşünüldüğü kadar da “normal” ya da “olağan” gelişmemiştir. Sağlığın korunması ve virüsün yayılımının önlenmesi mutlak anlamda bir zorunluluk ve gereklilik olmakla birlikte bu durumdan farklı boyutlarıyla olumsuz olarak etkilenen kadınlar olmuşlardır. Evde kalarak salgından korunmaya çalışırken; kadının ev içinde hayatın devamlılığına yönelik üstlendiği görevler katlanarak artmıştır. Aile üyelerinin neredeyse tamamının hiç evden çıkmadan yaşayabilmesi adına kadınlar, hem anne hem de eş olarak çok daha büyük bir iş yükü ile karşı karşıya kalmış ve kadının gündelik yaşamı bilfiil evin ve aile üyelerinin yaşam döngüsünün meşguliyeti ile şekillenmiştir. Bu artan iş yükü,

feminist örgütler ve aktivistler dışında hemen hiçbir sivil toplum kuruluşu ya da siyasi aktör tarafından neredeyse hiç sorunsallaştırılmadığı gibi dillendirilmemiştir dahi. Bu önemsememe ve gündeme getirmeme çabasının temel nedeni de aslında bu artan iş yükünün sorun olarak gösterilmesinin önlenmesi ve normalleştirilmesinin sağlanması olmuştur. Bu normalleştirme çabası ya da arayışı, kadının zaten bu işlerden sorumlu olduğu ve kadının görev alanının tanımına uygun olan bu işleri karantina günlerinde yapmaya devam ediyor olmasının herhangi bir sakıncasının olmadığı algısı üzerinden geliştirilmeye çalışılmıştır.

Türkiye’de 155 kadın örgütü, “Yaşamak için evde kalmak, evde kaldığımız için yoksulluktan ve erkek şiddetinden ölmek için sesleniyoruz.” diyerek evlerde yaşananlara dikkat çekmeye çalışmış ve önerilerini sıralamıştır. Örneğin “ev işi herkesin işi” diyerek evdeki iş yükünün yalnızca kadınlara ait olarak gösterilmesine yönelik itirazlarını dile getirmişlerdir:¹

O evlerde sadece biz yaşamıyoruz. Ancak karantina günlerinde evin temizliğinden, yemeğe, okula gitmeyen çocuklarla ilgilenmekten yaşlıların bakımına tüm işler bizim omuzlarımızda. Kadınların ev içindeki görünmeyen emeği katlanarak artıyor. İşe gitmedikleri için evde kalan erkekler ise kendilerini o evlerde misafir hissetmeye meyilli. Bir engeli olmayan herkes zorunlu olan tüm temizlik, bakım gibi işleri eşit biçimde üstlenmelidir! Her fırsatta kadınlarla erkeklerin eşit olmadığını söyleyen yöneticiler bu eşitsizliğin derinleşmesinden sorumludur. Bunun değişmesi de ancak eşitliği önceleyen bir bakış açısının, her türlü iletişim aracıyla, toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılmasıyla mümkün.

Kadınların yukarıda yer verilen ve âdeta isyana dönüşen bu seslenişlerinde de dile getirdikleri üzere, gerçekten de ev içinde erkek egemenliğinin çok daha büyüdüğü, derinleştiği

¹ 155 Kadın Örgütü Evde Yoksulluktan ve Erkek Şiddetinden Ölmek İçin Sesleniyor, <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/223004->

155-kadin-orgutu-evde-yoksulluktan-ve-erkek-siddetinden-olmemek-icin-sesleniyor, 15 Nisan 2020.

ve hatta salgın öncesine göre daha da güçlendiği görülmektedir. Kadından çok daha fazla iş beklenmekte ve ebeveynlik rolü dahi tamamen kadınlara bırakılmaktadır. Okulların kapatılması ile çocukların evden yürütülmeye başlanan dersleri ile ilgilenmek zorunda kalmaları¹, virüsün muhtemel bulaşıcılığını önleyebilmek adına evlerde uyulması gereken hijyen standartlarının yükselmesi, evde hasta olan ya da bakıma ihtiyaç duyan birinin varlığı riskinin de yine salgın nedeniyle artması kadınların ev içi iş yükünün çok önemli düzeylerde arttığını ve oldukça yıpratıcı bir hal aldığını ortaya koymaktadır.²

Karantina günlerinde kadın emeğinin yoğun artışı, ataerkil nasihatler ve sabır telakkileriyle bir nevi kutsallaştırılmaya çalışılmaktadır. Ancak kadınların ev içinde yalnızca fiziksel değil, duygusal açıdan da çok büyük bir bakım yükümlülüğü altında olduğu görülmektedir. Özellikle çocukların evde geçirmek zorunda kaldıkları bu zaman diliminde kadınlar, çocukların gerek psikolojileri gerekse de evde devam eden eğitim-öğretim faaliyetleri ile de ilgilenmek zorunda kalmışlardır. Ortaya çıkan bu durum, âdeta yarattığı kısır döngü nedeniyle kadınlar üzerinde travmatik etkiler yaratmaktadır. Dış dünya ile neredeyse tamamen bağı kopan kadınlar, ev işlerini tamamlayabilmek ve aile üyelerinin ev içi refahının sağlanması adına yoğun bir emek harcamaktadırlar.

¹ Anneler, normal dönemlerde de okul yönetimleri tarafından neredeyse “doğal veli” olarak kabul edilmekle birlikte bu karantina günlerinde, çocuklarının öğretim faaliyetlerini de doğrudan üstlenmiş durumdadırlar. New York Times için Morning Consult tarafından yapılan yeni bir ankete göre, virüs nedeniyle alınan tedbirler nedeniyle çocukların eğitiminin evde devam etmesi, kadınların aleyhine olacak şekilde gelişmektedir. 12 yaşın altında çocukları olan babaların neredeyse yarısı, eşlerinden daha fazla zaman geçirdiğini bildirmekteyse de kadınların yalnızca %3’ü eşlerinin kendilerinden daha fazlasını yaptığını söylemekte ve annelerin %80’i, çocuklara çok daha fazla zaman harcadığını belirtmektedir (Miller, 2020). Araştırma, pandemi

4. KADINLARIN YOKSULLUĞU

Bilindiği üzere, Türkiye’de kadınların istihdama katılımı hâlâ oldukça düşük seviyelerde seyretmektedir. Kadınlar, esnek ve güvencesiz işlerde çalışmaktalar ya da erkeklerle aynı işi yapmalarına rağmen erkek çalışandan daha düşük ücret almaktadırlar. Ayrımcılık, eşitsizlik, sınıfsal ve cinsiyetçi sömürünün en açık hallerini yaşamak zorunda kalan kadın çalışanlar, 2020’nin başlarında gücünü göstermeye başlayan salgın nedeniyle çok daha derin bir iktisadi kriz ile karşı karşıya kalmışlardır.

İşverenin, çalışanı ile arasındaki iş akdini sonlandırması gerektiğinde bu sonlandırma işlemine öncelikle kadın çalışanından başladığı bilinmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri ile uyumlu bir şekilde erkek çalışanın, işveren nezdinde aile reisi olarak konumlandırılması ve bu süreçte erkek çalışanın işe devam etmesinin daha “doğru” olacağı algısı da bu tercihte oldukça belirgindir. Bu süreçte işlerini kaybedenlerin çoğunun kadın olması, cinsiyetçiliğin ve ayrımcılığın da kadınların yoksullaşmasına neden olmaya devam edecek şekilde işlediğini göstermektedir. Kadının istihdam dışı kalmasının çok da büyük bir problem olmadığı zira kadının yerinin evi olduğu ve işinin de ev içi hizmet-bakım merkezli olduğu yönündeki ataerkil telkinler de var olan sorunun kadınlar açısından çok daha trajik boyutları yansıttığını kanıtlar nitelikte olmaktadır.

döneminde ev işlerinin öncekinden daha eşit bölünmediğini ortaya koymakta ve sonuçlar, erkekler ve kadınlar evde kalarak normalden daha fazla ev işi ve çocuk bakımı yapıyor olsalar da işi, eskisinden daha farklı veya daha eşit olarak bölmediklerini göstermektedir. Kadınların %70’i evde kalarak ev işlerinden tamamen veya çoğunlukla sorumlu olduklarını dile getirmekte; %66’sı ise çocuk bakımı için bunu söylemektedir (Miller, 2020).

² Daha detaylı analizlere ulaşabilmek için bkz. Şemsa Özar ve Emel Memiş, *Korona Salgınının Yarattığı Kriz Kadın Emeği Açısından Ne İfade Ediyor?* Erişim adresi: <http://www.keig.org/korona-salgininin-yarattigi-kriz-kadin-emeği-acısından-ne-ifade-ediyor/>

Kadın, Türkiye’de hâlâ varlığını çeşitli düzeylerde süren ayrımcı ve eşitsiz istihdam politikaları nedeniyle iş bulamamakta ve kriz anlarında da öncelikle kadınlar ya ücretsiz izne çıkarılmakta ya da kadınların işine son verilmektedir. Pandemi de dünya genelinde yarattığı iktisadi kriz ile tahmin edilmesi zor olmayacak şekilde kadınların iş gücüne katılım oranı üzerinde düşüşe ve kadınların, gelir kaybını çok daha belirgin bir şekilde yaşamalarına neden olmaktadır. Dolayısıyla işini kaybeden ve geliri kaybolan kadın yoksullaşmakta ve bu yoksullaşma, krizin büyümesi ile çok daha riskli boyutlara ulaşmaktadır. Kadınların yaşamını tehdit eden toplumsal sorun alanlarını oluşturmakta, mevcut olanlara yenilerini eklemektedir. Gelir kaybı ve beraberinde gelen yoksulluk, kadının iş yükünü önemli ölçüde arttırdığı gibi kadın-erkek eşitsizliğini de çok daha etkin bir şekilde ortaya çıkarmaktadır (Kızılırmak ve Memiş, 2009).

Kadınlar, Türkiye’de her geçen gün yoksullaşmaya devam etmektedir. Zira bunun temel nedeni olan kadına ilişkin cinsiyetçi ve ayrımcı kalıp yargılar ve erkek egemen yapının kadını ezen ve baskılayan diğer enstrümanları varlığını sürdürmekte ve kadının bireysel yaşamı üzerinde sorun alanları oluşturmaya devam etmektedir. Türkiye’de kadının iş gücü piyasasına katılarak ve dolayısıyla kamusal alana çıkarak cins hiyerarşilerini zorlaması, günümüzde de hâlâ toplumun önemli bir bölümü tarafından kabul edilmemektedir. Bu düşünüş şeklinin ya da bu algının değiş(e)memesi üzerinde birçok faktörün etkisinden bahsedebilmek mümkündür. Deniz Kandiyoti’ye göre, “Türk toplumunda cinsler arası asimetri, hane, sınıf ve işgücü piyasalarının sınırlarını aşan pek çok kültürel pratikle üretilmekte, temsil edilmekte ve yeniden üretilmektedir. Bu nedenle araştırma gündemimizi, cins hiyerarşilerinin yeniden üretiminde yapısal, ilişkisel ve sembolik olarak etkili olan tüm toplumsal kurumları da dahil edecek şekilde genişletmek zorundayız.” (Kandiyoti, 2010: 329).

Covid-19 nedeniyle yaşanan kriz, kapitalizmin yaşadığı diğer krizlerde ya da resesyon dönemlerinde olduğu gibi en çok kadınları etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Ronaldo Munck’un belirttiği gibi kadın işçiler, erkek işçilere göre çok daha savunmasız bir şekilde iş gücü piyasasında yer almış ve genellikle de düşük ücretli ve kayıt dışı sektörlerde çalışmak zorunda kalmışlardır dolayısıyla da yapısal uyum süreçlerinde kadınların durumu daha da kötüleşmiştir (Munck, 2003: 129). Bu noktada Gülnur Acar Savran’ın marksizmin feminist eleştirisini yaparken belirttiği gibi kapitalizmi bir bütün olarak açıklamaya çalışırken “kadın emeğinin özgüllüğünü” anlamak gerekmektedir. Bunun için de iş gücü piyasasında kadınların buldukları sektörlere ve istihdam şartlarına bakmak önemli görünmektedir (Acar-Savran, 2006). Pınar İlkaracan’ın da dikkat çektiği üzere, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınlar genellikle sağlık, yaşlı, engelli bakım hizmetleri, sosyal hizmetler, ev ve yemek hizmetleri ve eğitim gibi alanlarda istihdam edilmektedirler ve özellikle istihdamdaki kadınlar açısından “iş-yaşam dengesi”nin sağlanması neredeyse imkansız hale gelmektedir (İlkaracan, 2020). Bu da ister istemez cinsiyet eşitsizliğinin tüm boyutlarıyla yaşandığı Türkiye’de durumun kadınlar aleyhine çok daha kötüleşmesine neden olacaktır. Yine benzer şekilde “ücretsiz emek uçurumunun derinleşmesi, kadınların işgücüne katılımı, kadın-erkek ücret farkı, işlerdeki cinsiyete dayalı yatay ve dikey ayrışma açısından bedelleri beraberinde getirecektir.” (İlkaracan, 2020). Virüsün yarattığı kriz, kadınlar için böylece çok daha sarsıcı bir yoksulluk yaratmaktadır ve olumsuz etkilerinin de önümüzdeki birkaç yılda daha yoğun bir şekilde hissedileceği tahmin edilmektedir. Öyle ki BM Genel Sekreteri António Guterres de Covid-19 nedeniyle başlayacak olan “derin ekonomik krizin büyük ihtimalle belirgin bir kadın yüzü” olacağından bahsetmektedir (COVID ve Kadınlar, 2020). Kuşkusuz Covid-19 nedeniyle tüm dünyada ortaya çıkan buhran, insanlık açısından çeşitli boyutlarıyla travmatik

etkiler yaratmıştır ve belki de bu etkiler oldukça uzun bir sürece yayılarak varlığını sürdürmeye devam edecektir. Ancak kadınların bu süreci çok daha yıkıcı boyutlarıyla yaşadıkları ve belki de 2021'de de yaşamaya devam edeceklerini öngörebilmek mümkün görünmektedir. Kadınlara dair yeni toplumsal belirlenimlerin ve yeni sorun alanlarının ortaya çıkabileceği de yine öngörüler arasındadır. Psikolojik baskı araçlarının yoğun olarak kullanımı ve bu durumun da yaratacağı muhtemel stres, kadının yaşam öncelikleri üzerinde etkili olabilecek niteliktedir. Sıradanlaştırılan ya da görmezden gelinen gerçeklikler, bu tür kriz ortamlarının yarattığı boşlukları doldurma eğilimindedir. Feminist eleştirel yaklaşım, kadınların mevcut ezilme biçimlerini ve varoluşsal sorunlarını, pandeminin neden olduğu bu kriz anıyla birlikte ele alarak bir yol haritası belirlemektedir. Güncel gelişmeleri ve verileri değerlendirerek yaptığı açıklamalarla da politik alana müdahale etmeye çalışmaktadır. Bu mücadelesi Türkiye özelinde oldukça zor ve sancılı geçecek gibi durmaktadır; çünkü siyasal alanda çözüm bekleyen temel sorunların birikmesi ve ekonomik problemlerin ötelenmesi feminist mücadelenin de seyri üzerinde belirleyici olmaktadır. Otoriterleşme eğilimi gözlemlenebilmekte ve siyasal iktidarlar, özellikle bu tür olağan olmayan durumlarda antidemokratik kararlar alma yoluna gidebilmektedir.

5. SONUÇ

Covid-19, dünya ölçeğinde yarattığı kriz ile oldukça geniş kapsamlı ekonomik, siyasal ve toplumsal sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çok büyük can kayıplarının yaşanmasının yanında ülkeler, bu sonuçların yarattığı olumsuzluk ile de uğraşmak zorunda kalmıştır. Üretimin neredeyse birçok ülke açısından durma noktasına gelmesi, ticaretin yavaşlaması, işsizliğin artması vb. şeklinde yaşamın hemen her alanında sorun yaratabilecek bir süreç başlamıştır. Pandemi nedeniyle üretimin durması ve işsizlik oranlarındaki büyük artış, hane gelirinin

düşmesine neden olmaktadır. Kapitalizmin pandemi öncesinde de belirginlik kazanmaya başlayan kritik üretim sahalarındaki krizi, pandemi koşullarıyla birlikte çok daha derinlik kazanarak bireysel, toplumsal ve siyasal sonuçlarının yıkıcı boyutlarını gün yüzüne çıkarmaya başlamaktadır. İşsizlik, pandeminin büyük can kayıplarına neden olduğu ülkelerde oldukça trajik boyutlara ulaşmakta ve Türkiye'de de alınan işten çıkarmamaya ilişkin birtakım politik kararlara rağmen işten çıkarmaların yaşandığı ve dolayısıyla da işsizliğin artmaya devam ettiği görülmektedir. Kadınlar, bu süreçten en çok etkilenen ve salgının yarattığı krizin beraberinde getirdiği problemlerle doğrudan karşı karşıya kalan toplumsal kesimini oluşturmaktadırlar. Sağlık ya da eğitim sektörü dışında iş gücü piyasasında yer alan kadınların çoğu işsiz kalmış ve hemen her kriz döneminde olduğu gibi öncelikle kadınlar, hak kaybına uğramışlardır. Kadın işsizliği ve yoksulluğu, bu kez de virüs etkisiyle artmıştır. Cinsiyet eşitsizliğinin ve ayrımcılığının hâlâ gücünü koruduğu Türkiye'de, yine kadınlar yoksullaşmış ve kolaylıkla evlerine gönderilmişlerdir. Zira eril tahakkümün, toplumun neredeyse tüm katmanlarında varlığını sürdürdüğü düşünüldüğünde kadının, "doğal" olarak bulunması gereken yer olduğu ileri sürülen eve gönderilmesi sorun olarak görülmemiştir.

Türkiye'de kadınlar, karantina günlerinde evde çok daha büyük problemlerle ve iş yükü ile de âdeta savaşmak zorunda kalmışlardır. Özellikle pandeminin zirve noktasına ulaştığı ve o günlerde dışarıda bulunmanın riski nedeniyle evden neredeyse hiç çıkamayan aile üyelerinin ihtiyaçlarını karşılama görevi, bilfiil kadının omuzlarına yüklenmiştir. Kadınlar, bu süreçte ev içi hizmet-bakım, hijyenin sağlanması, velilik rolünün en üst düzeyde uygulanması gibi yoğun bir iş yükü ile yaşamak zorunda kalmışlardır. Bu noktada aslında sınıfsal farklılıklar mutlaka bu iş yükü üzerinde etkili olmakla birlikte ev içinde kadına bakış, "bu işi sen daha iyi yapabilirsin" ya da "bunu sen yapmalısın" haline kolaylıkla dönüşebilmiştir. Birçok

araştırmacının da değindiği gibi, orta ve orta-alt sınıf kadınların ise karantina günlerinde işleri en çok artan ve bu süreçten en çok olumsuz etkilenen kesim olduğu görülmüştür. Evde, neredeyse tüm gün evin ve aile üyelerinin gereksinimleri ile uğraşmak zorunda kalan kadınların çoğu psikolojik birtakım sorunlar da yaşamışlardır. Kadına yönelik şiddet artmış, sosyal destek ve korunma talep eden kadın sayısında belirgin bir yükseliş söz konusu olmuştur. Evde artan stres ve bunalım, erkeğin egemenliğindeki evde “şiddet” haline dönüşmüştür. Şiddet, evde kalmak zorunda olan kadınların her zamankinden çok daha sarsıcı boyutlarda karşı karşıya kaldığı bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır.

Erkeklerin de yoğun olarak evde kalması, ev içi şiddetin artmasının bir diğer önemli nedeni

olarak karşımıza çıkmış ve aslında erkeğin, kadına ait bir alan olarak görülen evde oldukça önemli bir zaman dilimini geçirmek zorunda kalması egemenlik sorunu yaşamasına da neden olmuştur. Bu egemenlik ve iktidar ilişkisini yeniden kurabilmek ya da güçlendirebilmek adına da şiddet, en bilindik yollardan biri haline dönüşmüştür. Ev içi şiddet, evde kalınan süre uzadıkça çok daha artmış ve dünyanın farklı ülkelerinden elde edilen verilere göre kadınlar, maruz kaldıkları şiddet nedeniyle de yaşam tehdidi ile karşı karşıya kalmışlardır. Pandeminin yarattığı krizin, olumsuz sonuçlarını her alanda görebilmek mümkünse de kadınların yaşamında bıraktığı izler, çok daha kalıcı ve yıkıcı olmuştur.

KAYNAKÇA

Beauvoir, de S. (1974). *İkinci Cins*. Çev. Bertan Onaran. İstanbul: Payel Yayınları.

Bhatia, A. (2020). *Women and COVID-19: Five things governments can do now*. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/en/news/stories/2020/3/news-women-and-covid-19-governments-actions-by-ded-bhatia>

COVID ve Kadınlar, (2020). Erişim adresi: <https://turkey.un.org/tr/43714-covid-ve-kadınlar>

Delphy, C. (2016). “Baş Düşman”. Haz. Gülnur Acar-Savran, Nesrin Tura Demiryontan. *Kadının Görünmeyen Emeği*. İstanbul: Yordam Kitap.

Ecevit, F. Y. (2010). “Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeğinin Konumu ve Değişen Biçimleri”. Yay. Haz. Şirin Tekeli. *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Gülnur Acar Savran ile yapılan röportaj, Gelecek Dergisi Şubat 2006, ayrıca bkz. röportajın kısaltılmış hali için erişim adresi: <https://m.bianet.org/bianet/kadin/83625-kadının-evdeki-emeği-normallestiriliyor>

İlkkaracan, P. (2020). *Covid-19 Pandemisi Döneminde Bakım Ekonomisi, İstihdam ve Makroekonomik Politikalar Kesişiminde Bir Değerlendirme*, (KEFA). Erişim adresi: <http://www.keig.org/wp-content/uploads/2020/05/Covid-19-Pandemisi-D%C3%B6neminde-Bak%C4%B1m-Ekonomisi-%C4%B0stihdam-ve-Makroekonomik-Politikalar-Kesi%C5%9Fiminde-bir-De%C4%9Ferlendirme.pdf>

Kandiyoti, D. (2010). “Ataerkil Örüntüler: Türk Toplumunda Erkek Egemenliğinin Çözümlemesine Yönelik Notlar”. Yay. Haz. Şirin Tekeli. *1980’ler Türkiye’sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Kızılırmak, B. ve Memiş, E. (2009). “The Unequal Burden of Poverty on Time Use”. *The Levy Economics Institute Working Paper 572*, (August).

Miller, C. C. (2020). *Nearly Half of Men Say They Do Most of the Home Schooling. 3 Percent of Women Agree*, (Published May 6, 2020 Updated May 8, 2020). Erişim adresi: <https://www.nytimes.com/2020/05/06/ups>

hot/pandemic-chores-homeschooling-gender.html

Munck, R. (2003), *Emeğin Yeni Dünyası: Küresel Mücadele, Küresel Dayanışma*. İstanbul: Kitap Yayınevi.

Owen, L. (2020). *Coronavirus: Five ways virus upheaval is hitting women in Asia*. Erişim adresi: <https://www.bbc.com/news/world-asia-51705199>

Özar, Ş. ve Memiş, E. (2020). *Korona Salgınının Yarattığı Kriz Kadın Emeği Açısından Ne İfade Ediyor?* Erişim adresi: <http://www.keig.org/korona-salgininin-yarattigi-kriz-kadin-emegi-acisindan-ne-ifade-ediyor/>

UN (2020), *Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women*. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/>

[/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406](https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/policy-brief-the-impact-of-covid-19-on-women-en.pdf?la=en&vs=1406)

UN Women (2020), *COVID-19 and Ending Violence Against Women and Girls*. Erişim adresi: <https://www.unwomen.org/-/media/headquarters/attachments/sections/library/publications/2020/issue-brief-covid-19-and-ending-violence-against-women-and-girls-en.pdf?la=en&vs=5006>

155 Kadın Örgütü Evde Yoksulluktan ve Erkek Şiddetinden Ölmek İçin Sesleniyor (2020). Erişim adresi: <http://bianet.org/bianet/toplumsal-cinsiyet/223004-155-kadin-orgutu-evde-yoksulluktan-ve-erkek-siddetinden-olmemek-icin-sesleniyor>